سوقلی قان اوغلی

554
B415

تورکستان استقلال حرکاتنه قارشی بخارا امیری

«یکی تورکستان» مجموعه‌سنك ٥ - ٦ صایلرندن آیریباصم

رسملی آی مطبعه‌سی — تورك لیمیتد شرکتی

استانبول : ١٩٢٧

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜ…

تورکستان استقلال حرکاتنه قارشی بخارا امیری

سابق بخارا امیری سید علیم خان افغانستان حکومت علیه‌سنك مهمان‌نوازلغندن استفاده ایده‌رك امین بر یرده استراحت ایتمکله اکتفا ایتمیوب بخارا اولکه‌سنده تکرار کندی خانلغنی احیا ایتمك فکرلریله آوروپا حکومتلری وجمعیت اقوام نزدنده بو کونلرده بعض تشبثلرده بولونمقده‌در. بخارا تجارلرندن یوسف بای مقیم بایف (که ۱۹۲۲ سنه‌سی بخارا جمهوریتی تجارت خارجیه هیئتیله برلکده برلینه کان واورادن هندستانه فرار ایدن ذاتدر، شیمدی «جنرال» لقبنی طاشیور) خزیران صوکارنده امیرك فوق‌العاده ممثلی صفتیله پارسه کلمش، اوراده‌کی سیاسی دائره‌لرله تماسده بولوندقدن صوکرا ایلول ابتداسنده جنوه‌یه کله‌رك اوراده کشاد اولونان جمعیت اقوام مجلسنه امیرنامندن مه‌موراندوم ویرمشدر. مه‌موراندومك شکلی منظورمز اولمدیسه‌ده اونك مآلی Le Journal de Genéve غزته‌سنك ایلول ۷ (نومرو ۲٤٥) صباح نسخه‌سنده *J. B.* امضاسیله نشر اولنمشدرکه آشاغیده علاوه اولوناجقدر. بوندن یدی سنه مقدم روسلر امیری افغانستانه فراره مجبور ایده‌رك بخارانك بوتون قیمتدار خزینه‌لرینی یغما ایدوب «ارك» (سرای) و کتبخانه‌لرینه آتش ویره‌رك اشغال ایتدیلر. لکن بو واقعه یالکز بر استیلا اولمایوب حق چار زماننده بیله چار حمایه ایتمزسه وقوعی محقق اولان یرلی انقلاب ایدی؛ بوندن بولشه‌ویکلر غدارانه استفاده ایتدیلر. امیرك ۱۹۱۷ سنه انقلابنده دویریله‌دن ۱۹۲۰ سنه‌سنه قدار یاشامش اولمسی آنجق یرلی اهالی تورکستانك دیکر ولایتلرینه استیلا ایدن بولشه‌ویزمك کندی مملکتلرینی‌ده تخریب ایتمه‌سندن قورقدقلرندن ایلری کلیوردی. لکن زرافشان نهرینك یوقاری طرفلرینه مالك اولان بولشه‌ویکلرك بخارا قطعه‌سنه صوویرمه‌مکلری، آغیر تضییقلری نتیجه‌سنده بر «صلح آرزوسنه» منقلب اولان بو «قورقو» اهالینك سویهٔ مدنیه‌سندن پك آشاغی واحتیاجات حیویه‌سنی تأمیندن پك عاجز اولان طرزقدیم حکومته قارشی دشمنلکلرینی ازاله ایده‌میوردی. اوز بکلر نظرنده «قوش یامانی آنغت، ایل یامانی مانغت» ضرب مثلیله تعریف اولنمش بر عشیرتدن نشأت ایده‌ن، اورتا آسیا تورکلری نزدنده سلطنت حقوقنه مالك اولان «خانلری» (جنکیز اولادینی) اجنبی قوته (نادرشاهه، وخراسان تورکلرینه وایرانیلره) استناد ایده‌رك دویرن تغلب ایدن و کندیلرینه «امیر» لقبی طاقینان بو بکلری یرلی تورك اهالی دائما «اوزور پاتور» دیه طانیمش، بو کا مقابل «امیر» لرده اولجه حکمدارلرك استنادگاهی اولان نایمان، دورمه‌ن، قونغرات، کینه کاس، قارلیق کبی بویوك وحاکم عشیرت رئیسلریله مشاوره‌دن عبارت اولان «کورینش» دیدکاری عادتلرینی لغو ایتمش واو تورك قبیله‌لرینك یرینه ده ایرانیلره وتاجیکاره استناد ایتمشلردر. امیر عبدالاحدك، امیر علیم لرك استنادگاهلری ایسه انجق چارك «کاکان» ده‌کی ممثلی اولمشدر. ایرانلی بر جاریه‌دن طوغمش اولان امیر علیمك ایسه مانغت عنعنه‌لریله‌ده مناسبتی یوقدی. سلاله‌نك وقرون وسطائی اصول اداره‌نك دوامی مملکتك مدنی واقتصادی خصوصلرده انکشافنه انکل ایدی. ۱۹۱۷ سنه اهالی امیری تضییقله بعض قانون

اساسی ، ویرکیلری صراقبه حقوقی کسب ایتمش ایسه‌ده خلقك بو «ادبسزلکنی» امیر روسلرك یاردیمیله ۸ ـ ۱۰ بیك قادار بخارالیکی کسه‌رك تشکیل ایده‌بیلدی . اهالی امیردن‌او قادار بیقمش ایدی، که بیوك پاره‌لر صرف ایده‌رك تشکیل ایتدیکی یکرمی بیك پیاده آلتی بیك سواری عسکری بر قاچ ساعتدن فضله مقاومت ایده‌مه‌دی . حتی فراری اثناسنده « دوشنبه » شهرنده امیرك اوطوردیغی خانه اهالی طرفندن باصقینه معروض قالدی. امیر ذلیلانه فرارله یاقاسنی قورتاردی. بوذات شرق بخاراده‌داها کندیسندن اوزاقده‌بولونان روسلردن زیاده ، کندی تبعه‌سندن قاچاراق افغانستانه‌التجا ایتدی. ایشته بوسبیلردندرکه بخارالیلر اشغال اثناسنده روسلرك قصداً یغما مقصدیله‌یاپدقلری تخریباتده پك اوقادار آغلامادیلر وروسلرك اشغالنی‌ده کندی ملی انقلابلری دیه قبول ایدن کنجلرك ، روسلرله قطعیاً مناسبتی اولمیان وروسجه اصلا بیلمه‌ین ، یرلی مؤرخی صدرالدین عینی مستولیلرك بوتخریباتنه اشارت ایده‌نلره غایت صمیمی اوله‌رق

ازاخکر انقلاب ماسوخت دنیأ ستمکران چوخاشاك
بیهوده مکوی سوخت عالم برکوی که‌خس‌کم‌وجهاز پاك

دیه جواب ویرمشدر . دها اشغالك ایلیك کونلرنده بیله بخارا کنجلری کندیلرینك روسلر طرفندن آنجق بر آلت و واسطه اولارق استفاده ایدیله‌جکلرینی آکلادیلر . برطرفدن امیری تعقیب ایدن بو کنجلر عین زمان ایکی جبهه‌یه قارشی حرب ایتمك لزومنی کوردیلر . دها انقلابه بر سنه کچه‌ر کچمه‌ز ملیتچی کنجلر شهرسبز ، قرشی وکرکی جوارنده‌کی باصماجیلری کندی طرفلرینه جاب ایده‌رك اونلری روسلره قارشی سلاحلاندرمغه باشلادیلر وشرق بخاراده امیرجیلری تعقیبله مشغول اولان عثمان خواجه و دانیال بکلر بوتون رفقاسیله برلکده علناً روسلره اعلان حرب ایتدیلر ومرحوم انور پاشاده انجق بخارا وتورکستانك آکتیف کنجلرینه استناد ایده‌بیله‌جکنه کووه‌نه‌رك باصماجی حرکتنه التحاق ایتدی .

آلتی سنه‌بولشه‌ویکلره مقابل حرب‌ایدن بخارالیلر ، بالخاصه قرشی ، کرکی ، غوزار ، شهرسبز اطرافنده‌کی بوتون باصماجی فرقه‌لری آنجق منورلرك رهبرلکی، مادی‌ومعنوی یاردیمیله‌دوام ایتمشدر. حقیقی امیرجیلر ـ ایشان سلطان وابراهیم بك لاقای‌لرایسه « سلطان حمیدی اسقاط ایدن ذات بودر » دیه‌رك انور پاشایی « کوك تاش » ده بر قاچ آی اسیر حالنده بولوندرمش، ملی رضا ودوشنبه ملی عسکرلرینی تجرید سلاح ایتمشلردی . دوشنبه‌ده محاصره آلتنده بولونان ، جانلری آغزلرینه کلن روس قطعاتیله « جدیدلره قارشی » مناسبته کیرمش واونلره حبوبات‌وقویون یتیشدیروب ویره‌رك اولومدن یاقالرینی قورتارمش، راحت‌راحت (بایصون) ه‌رجعتلرینی تأمین ایتمشلردی. ابراهیم بك لاقای وایشان سلطانلر اولمازسه ۱۹۲۲ سنه مارت آینه قادار بوتون بخارا اولکه‌سندن طرد ایدیله‌جکلری محقق اولان روسلرك بایصون حدودنده قالمسنه وبوتون ملی حرکاتك عقامتنه آنجق بونلر سبب اولمشلردر .

۱۹۲۰ سنه بخارا انقلاب واقعه‌سندن اول تاشکندده یرلی ملیتپرورلر حکومتدن چیقارلدیلر . تورکستان کنجلری حاکمیت ملیه‌یی امیردن قورتیلان بخاراده دوام ایتدیرمك ایسته‌دیلر. ۱۹۲۰ـ۱۹۲۱ سنه‌قیشلرنده‌اوراده‌کی کنجلك نه‌کبی حالی بر فعالیت کچیردکن هرکس بیلیر . لکن روسلر بو فعالیتی چکه‌مدیلر، ملی عسکر تشکیلنه یول ویرمه‌دیلر . هرپره کندی آدملرینی صوقمغه وکندی آدملری اولان فیض‌الله خواجه کبیلرك الیله‌اداره‌یی تماماً موسقوالیلر الینه آلدیلر. بوتون حرکات ملیه‌یی ازمك یولنده فیض‌الله موسقوادن ۱۴ ماده‌دن عبارت مشهور تعلیماتی کتیردی و تطبیق ایتدی ، باصماجیلرله تماسلری فیض‌الله‌جه معلوم اولان ذوات سلاحله‌طاغلره‌چکیمك مجبوریتنده قالدیلر . « جدید »لرك رؤساسندن حربیه ناظری عارف‌اوغلی عبدالحمید ، غوزارلی قاری ظهور ، کاسانلی بهرام بك وقرشیلی جوره‌ایشان وغیرلرك ملی‌منتظم عسکرله روسلره‌قارشی عصیانی اوساعت اولمشدر . افغانستانده‌کی بخارا هیئتی ـ هاشم شائق ، حاجی عصام و شریف خواجه‌لر ـ ده علناً روسلره قارشی چیقدیلر . فقط قدر اویله ایمش که بو حرکتلرده‌روسلر وفیض‌الله خوجه ایله تشریك مساعی ایدن نورالدین آغالیق وغیرلر کبی امیر آدملرینك ، بهبودی قاتللرینك غیرتلری ، ابراهیم لاقاینك خیانتلری ، ملا قهارك کرمینه جوارنده ۴۰ وقرنبده ۱۶ کنج قوماندانلری کسمه‌سی نتیجه‌سنده بو صوك عصیانلرده عقیم قالدی . خلاصه بخاراده‌کی عصیان حرکتلرینك اکثریتی امیرك کندیسنی فراره‌اجبار ایدن یرلی میلیتچی انقلابجیلر دوام ایتدیرمشدر .

امیرك فرارینه شیمدی یدی‌سنه طولدی . روسلر یواش یواش ملیتچیلرك حاکمیتنی بیتیردیلر . کیت کیده بخارا اولکه‌سی ظاهراً وباطناً تماماً دکیشدی . نهایت ۱۹۲۴ سنه‌سی بخارانك تقسیمات ملکیه واداره محلیه‌سی تماماً لغو ایدیله‌رك نفس بخارا حدودندن « زر افشان ولایتی » ؛ قرشی (بهبودی) ، شهرسبز حدودندن « قاشقادریا ولایتی » ؛ ترمذ ، شیر آباد ، بایصون ، دهنو ، یورجی ، سر آسیا بکلکلرندن « سورخان دریا ولایتی » نامریله اوچ ولایت تشکیل و « اوزبکستان » ه الحاق ایدلدی. شرق بخارانك بوتون متباقی قسملری (حتی تماماً اوز بکلرله مسکون اولان دوشنبه ، قاراطاغ ، قبادیان ، قورغان‌تپه، کولاب بلجوانلرده داخل اولدیغی حالده)، قاراتیکین

شغنان، واخان، روشان بکلکلری یکی تشکیل ایدیلن «تاجکستان» ه، بخارا غربنده‌کی اموددریا ساحللری « تورکمنستان » ه کچمشدر. شمالی بخاراده‌کی بعض « قازاق » قضالری « قاراقالپاق » ولایتنه تابع ایدلمشدر. بخارانک منور طبقه‌سنی تشکیل ایدن «جدید»لر بخارا اولکه‌سی مقدراتنک آنجق تورکستانک دیکر قطعه‌لریله برلکده حل ایدیله‌بیله‌جکی فکرنده ایسه‌لرده روسلرك ۱۹۲٤ سنه‌سنده بو اولکه‌یی بو صورتده پارچالاماللرینی رضالقله قارشولامدیلر. چونکه بخاراده امارت وخانلق سیسته‌منك یاشامسنه قارشی سنه‌لرجه مجادله ایدن بو منورلر بو اولکه‌نك «تورکستان» فه‌دراسیونته اسکی خریطه‌لرده‌کی حدودلریله برلکده آیری بر اولکه حالنده کیره‌جکنی تصور ایدیورلردی. بخارانك اصول اداره‌سی جمهوریت اولدیغی تقدیرده بیله اسکی لزومسز حدود واسکی غیر طبیعی اداری تقسیماتك محافظه‌سی اهالیده امارت - مونارشیزم فکرینی یاشاتاجغنه‌ده پك دقت ایدیلیوردی. شمدی ایسه سابق بخارا حدودی واداری تقسیمات عنعنه‌لری کنجلر آراسنده آرتق موضوع بحث اولمایور. و « آزاد بخارا » غزته‌سنده بزه شخصاً معلوم اولان بعض سابق «جدید» لر، اولکه‌نك بو صورتله پارچه‌لانمسنی بالعکس بر ترقی وتکامل یولی اولارق تصویر ایدیورلر. و بو فکرده ایچه‌دن کلیور کبی کورینیور. دیمك بخارا امارتنك اسکی چرچیوه‌سی بیله اورا منورلرینك قلبندن سیلنیور.

★ البته شو کون بولشه‌ویکلر اداره‌سنده اولان روسیه‌نك دیکر قطعه‌لرنده اهالینك وقتیله کندی الیله دویردیکی سابق چار دورینی اك مسعود بر دور دیه خاطرلادیغی کبی بخاراده‌ده بولشه‌ویکلرك یاپدیغی مظالم اورا اهالیسنه وقتیله کندیسنك نفرت ایتدیکی اسکی رژیمی اوزله‌تدیردی. کوی وشهرده املاکك روس فائده‌سنه مصادره‌سی، حسیات دینیه وملیه‌نك تحقیر ایدیلمسی یغما وغارت، بخارا طوپراغنه وشهرلرینه روس مهاجرلری سوق ایتمك، بوتون شهر وقصبه‌لره روس عسکری یرلشدیرمك کبی خصوصاتدن دولایی کویلیلر وشهر اصنافی دها ۱۹۲۱ سنه‌سی اولجه سومدکلری امیرك حاکمیتی اك مسعود دورلر کبی خاطرلامیه باشلادیلر. ۱۹۱۷ سنه‌سی روسیه‌ده که‌ره‌نسکی دوری کبی ۱۹۲۰ - ۲۹۲۱ سنه بخاراده جدید حاکمیتی‌ده اهالی نظرنده مستقل بر دور دکل بلکه بر نوع مختاریت کبی کورینه‌ن امیر حاکمیتندن خالص روس حاکمیتنه کچمك دقیقه‌لری کبی بر خاطره براقدی. او جهتدن اهالی آنجق ایکی مؤسسه طانیر: ۱) ییقیلان امارت و ۲) ییقان، استیلا ایدن روس بولشه‌ویك حاکمیتی. بونك نتیجه‌سی اولارق دها ۱۹۲۲ سنه‌سی بولشه‌ویك استیلاسنه قارشی عصیان ایدن بعض جدیدلرده کویا امیر نامنه ایش قیلمش اولدیلر، کذلك کندی نامندن فرمانلر کوندرمکله اکتفا ایدن امیرك بو ایشلری یالکز بر « غائبانه شطرنج » اویوندن عبارت اولدیغی، امیر فرمانلرینك یارلیغلرینك محاربه مجادله ساحه‌سنده بر پاره‌لك اهمیتی اولمدیغنی‌ده اهالی اکلادی. بوندن استفاده ایده‌رك بولشه‌ویکلرده انکسار خیاله دوچار اولان اهالینك بیوك قسمنی کندی طرفلرینه چویرمیه چالیشدیلر. و بر چوق جهتلرده موفق اولدقلری‌ده انکار اولوناماز. حتی امیرك کندی رفقاسندن بر چوغی جداً بولشه‌ویك فائده‌سنه چالیشیورلر. بوندن باشقه کندیلکلرندنده - قرون وسطائی مؤسساتی ییقمق، قادینلرك پچه‌لرینی آتمق، امیر واسکیلك طرفدارلرینی وعلما صنفنی تعقیب ایتمك کبی خصوصلرده نفس بخارالیلر، تورکستانك دیکر شهرلری اهالیسندن دها زیاده مبالغه کوستریورلر. شو کون بو ایشلره اشتراك ایدنلرك اکثریسی اولجه « جدید » حرکاتنه اشتراك ایتمه‌ین عناصردن مرکبدر. امیرك ۱۹۱۸-۱۹۲۰ سنه‌لری سمرقند - چارجوی خطنك شرقنده حاکمیتی ماورای بحر خزر (تورکمنستان) ده آنتیبولشه‌ویك قوتلرك حاکمیتله واورتادن قالدیریلان قرشی - شهرسبز، قرشی - ترمذ شمندوفر خطلرینی احیا ایده‌جك روس قوتینك میدانده بولونمامسیله مشروطدی. شیمدی ایسه تورکمنستانده امیره مظاهر بر قوت یوقدر. قرشی - شهرسبز ترمذ خطلری یکیدن یاپیلدی. حتی دوشنبه‌یه بیله خط یاپلمقده وشوسه یوللرنده اوتوبوسلر ایشله‌مکده‌در. تجاری واقتصادی سیسته‌ملر تماماً سمرقند وتاشکندله براشدیریلمشدر. بو البته قرون وسطائی نقلیاته واسکی اقتصادی اصوللره مستند آیری بر اداره سیسته‌می اولان امیرلك ایده‌آلنك تماماً ضعیفلمسنه سبب اولمشدر. شیمدی امیرك عودتی مسئله‌سنه‌ده بوتون بو شمندوفر وقامیون خطلرینك هدمی، نماز ایچون حدلرك، شرعی پولیس (رئیس و محتسب سیسته‌می) اصولنك احیاسی، بولشه‌ویکلره مناسبتی اولان بوتون یرلیلرك اعدامی کبی آرتق تطبیقی ممکن اولمایان و تاریخه کچمش شیلره عائد بر خیال نظریله باقیورلر. امیر اداره‌سنی احیا ایله قرون وسطائی اصوللره عودت آنجق حیاته تأثیردن پك اوزاق قالان عناصرلرك خیاللرنده واردر. یدی سنه‌لك تاریخ بخارایی اسکی حیاتندن یدی عصر قدر اوزاقلاشدیرمشدر. امیرده بو جهتلری دوشونه‌رك زمانه اویمق ایسته‌یور. کندیسی ومعیتی برازده آوروپائی البسه کیمکه باشلامشلر. امیر نامنه ایش کوره‌ن ابراهیم بك لاقای عسکرینه نظامی البسه‌ده یاپدیرمشدی. شیمدی جنوه‌ده یوسف بایك نشر ایتدیردیکی مقاله‌ده امیر یالاندن جنکیز و تیمور نسلندن یعنی تاریخی و ملی قهرمانلرك احفادی کبی کوستریلیور. بو مقاله‌ده بخارانك « شریف » لکندن وشریعتدن بحث ایتمکله برابر امیرك « پترسبورغده تحصیل ایتدیکی»، «پترول معدنلری ایشله‌ته‌رك تجارت وصنایعی‌ده انکشاف ایتدیره‌رك اورتا آسیانك مدنی واقتصادی حیاتنده مهم بر عامل» اوله‌جغی‌ده سویله‌نیور. عینی زمان امیر کندیسنه «جهالت دولاییسیله عصیان ایدن» کنجلره

عفو عمومی اعلان ایده‌جکنی‌ده مختلف مناسبتلرله سویله‌یور ، آمابوکا کیم ایناینر. بوذات ایجاب ایدرسه بلکه کندیسنی روس دشمنی و ملی استقلال قهرمانی کوسترمکده ایسته‌ر وبوکاده هیچ کیمسه‌یی ایناندیراماز .

★ امیر کنجلکنده برمدت پترسبورغده یاشامش اولان بر قرون وسطائی نئودالدر. اطراف ومعیتی آنجق قرون وسطائی جهلا و علمادن عبارتدر . یاننده عصری تربیه کوره‌ن بر بخارالی ضابط ویاخود علی العاده برمنور یوقدر . کندیسی عینی زمانده روس جنرال آدرژودانی واورنبورغ روس قازاقلرینك بشنجی آلایینك شه‌فیدر . بوکون حقدراتی روس مونارشیستلریله و غراندوف نیقولا فلانلرله باغلانمشدر . وقت وقت امیر نامنه اوروپایی دولاشمقده اولان وپشاورده امیرك تجارت ایشلرینی اداره ایده‌ن سابق روس خارجیه مأموری حیدرخواجه میربدلف ومعیتنده‌کی بعض مونارشیست روس ضابطلری امیرك ایده آلوغلریدر. شیمدی یوسف بای جنوه‌ده نشر ایتدیردیکی مقاله‌سنده «بخارانك داخلی سربستیسنه بو مملکتك حامیلری اولان روسیه چارلری طرفندن احترام ایدلدیکی»، امیرك‌ده « کندی یوردینك داخلی ایشلرینه قاریشمایان حامی دولت (روسیه‌دولتی) ایله ایی مناسباتده بولوندیغی» کبی شیلرهپ ایشته بوروس مونارشیست کروهنك لسانیله سویله‌نیور. ذاتاً امیر ومعیتی کندیلرینی آنجق چار روسیه‌سنك مأموری بیلیرلر. مثلا بخارا امیری دها ۱۹۱۸ - ۱۹۱۹ سنه‌لری بیله کندی اولکه‌سی حدودندن کچن دمیر یوللری آله کچیرمك ، مرکز حکومتی شرقی بخارایه نقل یولیله اولسه‌بیله ، روسیه‌دن تماماً آیریلارق و تماماً مستقل عسکر تشکیل ایتمك ، روس حدود قره‌قوللرینه آنجق کندی قوتلرینی تعیین ایتمك کبی ایشلری یاپمادیغی کبی اویولده‌کی تکلیفلری هیچ آکلایامیوب ردایتدی . بو کونده او اوفکرده اولدیغی و روس مونارشیست دوائرینه عبودیتی معلومدر . امیرك‌ده معیتنك‌ده یکانه مقصدلری هرهانکی برروس ریژیمیله برله‌شه‌رك کندی املاکنی ومنصبلرینی استرداد ایتمکدر . اکر سوویه‌تلره قارشو بر حرب اولوب امیرده بر طرفدن سابق بخارا حدودینه صوقولا بیلسه ایدی تورکستانده غایت چوق قان دوکیلور وبوتون حرکات ملیه عقیم قالیردی . اونك آرتق کری دونمیه‌جکی اعتقادیله خلافنه چالیشان وعددلری کیتدکجه چوغالمقده اولان مخالفلرینك حمان هپسی بولشه‌ویکلرله برلکده امیره قارشی مجادله ایده‌جکلردر . واونك درلو درلو عفو عمومیلرینه قطعیاً ایناغمیاجقلردر . اکر بدی‌سنه طرفندن امیرلکه قارشی مجادله ایده‌رك اوکا جداً مخاصم کسیله‌ن عناصرك بخارادن قاچماسی ایجاب ایده‌جك اولسه ایدی بخارا شهرینك تام یاریسی قاچاردی . ولایتلرده‌ده بویله‌در. ذاتاً بخارا اولکه‌سنده امیر حا کمیتنك وقتی کچمشدی ، خلق بیقمشدی و بونك ایچونده بخارالیلر امیرك سقوطندن استفاده خصوصنده پك زیاده غیرت کوستره‌شلردر . بخاراده الك قره کروهلری الك متعصب عنصری تمثیل ایدن امیر عینی زمانده تورکستانك دیکر قسملرنده‌ده متعصب عنصرك تشکیلنه و بناءً علیه دیکر ولایتلرده‌ده استقلال اوغرنده روسلره قارشی مجادله‌لرینه کندی آرالرنده چارپشمالرینه باعث اولاجنی محققدر . شو کونلرده افغانستانده بولونان تورکستانلی باصماجی مجاهدلرندن بری‌ده مکتوبنده « جناب عالی (یعنی امیرعلیم خان) ایله هیچ کونا مناسبتمز یوق، اوذات آرتق بوتون ایشینی ابراهیم بك (لاقای) کبی فعال سرکرده‌لرندن برینه ترك ایتلی و کندیسی دعا کویلك ایله مشغول اوللیدر . زمانی کچمشدر . معیتنده بر عقل صاحبی یوقدر، مملکتده ظهوری اورتایه فتنه صالمقدن باشقه نتیجه ویرمیه‌جکدر» دیبور. بخارانك ملیتجی منورلری ایسه اورتایه أمیرفلان چیقمازسه بوتون قوتلرینی تورکستانك دیکر اولکه‌لریله برلکده استقلال اوغرنده صرف ایده‌جکلردر . اورتاده امیر بولونمازسه سابق بخارا اولکه‌سنده ملی غایه یولنده مختلف عناصر آراسنده برلك تأمین ایدیله‌جکدر . وبوتون بخارالیلر عین زمانده تورکستانك دیکر قطعه‌لریله‌ده برلشمش اولاجقلردر .

★ تورکستانك شو وضعیتی آوروپا دولتلرینه وجمعیت اقوامه لایقیله معلوم دکلدر . امیری بو حرکته سوق ایدن ، اونی آوروپا دولتلرینه تقدیم ایدن کیمدر ؟ اونك حرکاتی کیمك فائده‌سنه‌در ومقصد نه‌در ؟ آوروپاده اورتا آسیایه عائد مسائله علاقه‌دارلق کوستره‌ن اشخاص ، دوائر و حکومتلر میاننده بخارا امیری مسئله‌سنده ایکی تورلو نظر اولدیغی کوروليور: ۱) بری امیرك بخارا اولکه‌سنده وبلکه تورکستانك دیکر قسملرنده پك یاپولار اولدیغی ظن ایده‌رك تورکستانده‌ده آنتیبولشه‌ویك حرکتلر باشلارسه استفاده مقصدیله امیری ایلری سورمك . ۲) ایکنجی ایسه آنتیبولشویك حرکتلر باشلاندیغی وقت تورکستانده‌کی حرکتلری امیره واونکله برلکده ایش کوره‌ن روس مونارشیت ضابطلرینه تسلیم ایده‌رك بوحرکتك ملی استقلال شکلنی آلمایوب یالکز تورکستانده روس رژیمنی دکیشدیرمك مقصدینه خدمت ایتمه‌سنی تأمیندن عبارتدر .

برنجی فکر بوکون فرانسه‌ده اورتا آسیا مسئله‌لرینك متخصصی صاییلان موسیو قاستانیه کبیلرك فکری اولوب ایکنجی فکر ایسه انکلیز خارجیه‌سنك فکریدر .

موسیو یوسف قاستانیه (*Castagne*) اوزون وقت اورنبورغده و صوکرا تاشکندده معلملك ایدن و اوراده أولنه‌ن روسیه‌لی فرانسزدر . اورنبورغده ایکن قرغز قازاق ایلنك ، تاشکندده ایکن اوزبکستان وعمومی تورکستانك آثار عتیقه و اتنوغرافیاسیله اشتغال ایتمش وبو خصوصده بر قاچ اثر ومقاله نشر ایتمشدر . صوك اختلال دورنی‌ده تاشکندده کچیرمش و ۱۹۲۰ سنه‌سی فرانسه‌یه کلمشدر. اوراده

خارجیه نظارتنده شرق سیاسی متخصصی صفتیله کورجی آذربایجان وبالخاصه تورکستانه عائد مسئله‌لرله اوغراشمقده‌در. ۱۹۲۵ سنه‌سی پاریسده «باصماچیلر» (*Les Basmitchis*) نامیله بر رساله نشر وتورکستان استقلال مسئله‌لرینی « بیاض روس » نظریله ایضاح ایتمشدر . « رەوودوموك موسولمان » دەدە مقاله یازیور . بو سنه بخارا امیری لهنده پاریسك « رەوو دیپلوماتیق » مجموعه‌سنك تموز نسخه‌سنده مقاله یازمشدر . امیر ایچون محمد پیغمبر اولادندن «سید» وآنا طرفندن چینگیز وامیر تیمور نسلندن « خان » اولوب بخارا خلقی بونك عودتنه درت کوزله منتظردر دیه برچوق شیلر یازمشدر. حزیران نهایتنده یوسف بای حاجی پارسه کلدیکنده موسیو قاستانیه هر خصوصده اوکا معاونتده بولونمش واوکا رفاقت ایدەرك جنوەیه جمعیت اقوامه قادار کتیرمشدر . موسیو قاستانیه‌نك فعالیتی دیدیکمز کبی امیرك بخارا وتورکستانده پك پاپولار اولدیغی حقنده‌کی یاکلش تصوره مستنددر . آوروپاده‌کی بعض بیاض روس مونارخیست ودەموقراسی کروهلریده آوروپالیلره امیری بو شکلده طانیتمق ایسته‌یورلر .

انکلیزلره کلنجه (بالخاصه هند حکومتی) امیرك بخارا وتورکستاندن پاپولار اولوب اولمدیغی واونك الندن هیچ بر ایش کلمیه‌جکنی پك اعلا بیلیورلر وبر ایش یاپارسه آنجق بیاض روسلرك رهبرلکیله یاپابیله‌جکنه وبولشه‌ویکلره عداوتی یالکز ملك ومنصب اساسنده اولوب، مستقل بر دولت تأسیس ایتمك کبی سیاستلری آکلامدیغنه‌ده تمامیله قانعدرلر. وبوده اونلرك ایشنه کلیر . بو مسئله بر آز ایضاح ایسته‌ر. حرب عمومیدن صوکره انکلیزلرك اسلام عالمنده پك پاپولار اولمدیغی بیله‌ن بولشه‌ویکلر تورکستان تورکلری آراسنده‌کی هر بر عصیان حرکتلرینی انکلیز تشویقاتیله بلکه انکلیز رهبرلکیله یاپیلان ایش اولارق کوسترمکه چالیشیورلر . بو جهتدن تورکستانده بولشه‌ویك مخالفی عناصر آراسنده «انکلیز بولشه‌ویکلری، بلکه بوتون روسلری تورکستاندن دفع ایده‌جك وبرینه تورکستانده مسلمان حکومتی تشکیلنه مساعده ایده‌جك ویاخود کندی الینه آلاجق» کبی فکرلر انتشار ایتمسی پك ممکندر . صوك کونلرده اوزبك وقازاق ایللرینك مختلف نقطه‌لرنده سوویه‌تلره قارشی علنی هیجان ونمایشلرك قوتلنمسی مناسبتیله قوموونیست فرقه‌سنك بوکا قارشی اهالی آراسنده یاپاجغی تشویقات « تەز»لری نشر اولنمشدر. بونده («قزل اوزبکستان » آوغست ۲۲) : « انکلتره تورکستانده‌کی یرلی باصماچیلره معاونت ایدیور»، «انکلتره تورکستان ملی جمهوریتلرنده‌کی ملی بورژوازیایه یاردیم ایدیور»، «اوزبکستانك یرلی زنکین وروحانیلری انکلتره اوزبکستانه آسایش ویره‌جك، افغان امیری اوزبکستانه عسکر کوندره‌جك دیه تشویقات یاپیورلر، مقصدلری باصماجی حرکاتی یکیدن میدانه چیقارمقدر»، «انکلیزلر یرلی زنکینلر وروحانیلر واسطه‌سیله اوزبکستان رنجبرلرینك دیکر سوویه‌ت جمهوریتلری ایله (یعنی موسقوفله) اولان صیق اتفاقی (!) قیرمق ایسته‌یور . انکلیزلر تورکستان ملیتچیلرینك اوفاقی بورژوا ملتچیلك روحلرندن استفاده ایتمك ایسته‌یورلر » کبی جمله‌لر وار. بونکله بولشه‌ویکلر انکلتره تورکستانك روسیه‌دن آیرلماسنه ویرلی ملیتچیلرك حاکمیتی کندی اللرینه آلمالرینه یاردیم ایدیوردیمك ایسته‌یورلر. «پراودا» واستوقا غزته‌سنك ایلول ۱، ۶، ۱۲ تاریخلی نسخه‌لرنده ینه اوموضوعده مقاله‌لر واردر. بو مقاله‌لرده مخالف تورکستان قوموونیستلری رحیم اینعاملر خارجده مصطفی چوقایف، بخارا امیری واوزبك زنکینلری وعلماسی هپسی بر اسکله‌یه اوطورتولارق محاکمه ایدیلیورلر . انکلیزلرك تورکستان ملی حرکاتنه مظاهرتده بولوندقرینه‌دائر بواویدورما ویالانلر، یالکز او ملی حرکاتی لکه‌لمك مقصدیله نشر ایدیلیور. تورکستانلیلر پك کوزل بیلمیدرلرکه انکلتره حکومتی بوکونه‌قدر اتخاذ ایتدیکی سیاستیله پك اشکار اولارق کوستردی که بو دولت ۱) هر وقت کندی سیاسی وهیچ اولمازسه اقتصادی قونترولی آلتنده طوناپیله‌جکنه قانع اولدیغی افغانستانك شمالنده انکلیز ویاخود روس اداره‌سنده اولمیان قوتلی ومستقل بر اسلام دولتی تشکل ایتمسنی، ۲) تورکستانده بواولکه‌نك قومشولرینه حریت واستقلال فکرلرینی نشر ایده‌جکنی تصور ایتدیکی یرلی دەموقراتیك حاکمیتك پایدار اولمسنی، ۳) آسیانك دیکر قطعه‌لرنده‌کی تورك عنصریله برلکده حرکت ایده‌جکنی تخیل ایتدیکی یرلی تورك عنصرینك حاکمیتنی ایسته‌میور وبوخصوصلری هندستانده انکلیز حاکمیتی ایچون تهلکه‌لی ومضر صاییور. ٤) انکلیز حکومتی افغانستانك اوته طرفنده‌کی تورکستانی کندی الینه کچیرمك فکرنده دکلدر، ٥) بناءً علیه اوراسنك روس النده قالمسنی کندی منفعتنه داها موافق بولیور . داها انکلیزلر تورکستانده ایکن ۱۹۱۸ سنه‌سی، لوندره‌ده اورتا آسیا تورکلری حقنده *The Turks of Central Asie* نام اثرینی نشر ایدن *MT.Czaplicka* انکلیزلر آراسنده حاکم فکری سویله‌مشدر. انکلیزلرك تصورنجه تورکستانده سیاسی حیات استعدادی اولان عنصر انجق چنکیز وتیمورك احفادی اولان تورکلردر. بونلرك روس، چین، افغانستان وایران آراسنده تقسیم ایدیلمش وپارچالانمش بر حالده قالمسی کندی منفعتنه داها موافقدر . بونك ایچون کابل، مشهد وکاشغرده‌کی انکلیز قونسولسلری تورکستانده‌کی تاجیك عنصریله کویا « پك دوستانه ومحرمانه » قونوشور کبی کورونیورلر . تاجیکلر آراسنده تورکلره قارشی ضدی اولسه‌ده ملی بر حس اویغاتمغی ایسته‌یور وتورکستان تورکلرینك بولشه‌ویکلر طرفندن مختلف قبیله واولکه‌لره تقسیم ایدیلمسی کندیلری ایچون ده فائده‌لی بولیورلر. معلومدرکه انور پاشانك شرق بخاراده‌کی حرکاتی انکلیزلری روسلردن زیاده قورقوتمشدی. انور پاشایه ظاهراً دوستانه مکتوب یازان امیر علیم

خان شرق بخاراده‌کی بکلرینه ، «خان آباد»ده‌کی وکیلی طاغای بك واسطه‌سیله، دائما « انورحقنده احتیاطلی اولوکز، جدیددر » دیه یازیوردی وکندیلریده پك کوزه‌ل بیلدکلری بو خصوصی انکلیز تأثیریله یاپدقلری‌ده معلومدر. انکلیزحکومتی شرقی بخارا وفرغانه باصماجیلرینه بردانه‌اولسون تفنك‌وفشنك کچمسنه‌مساعده ایتمدی . چترالده‌کی انکلیز قوتلری بوکابالخاصه نظارت ایتدیلر. ۱۹۲۳ سنه‌سی اورالردن کچه‌ن مرحوم عبدالحمید عارف‌اوغلی بوکا بالذات شاهد اولشدی . انکلیزلرك تورکستانك استقلالنی ایسته‌میوب اسکیده‌کی کبی بیاض‌روس النده قالمسنی‌ایسته‌دیکنی روس‌بولشه‌ویکلری‌ده کوزل بیلیورلر. بوخصوصده‌تاشکندده‌کی بولشه‌ویك حربیه‌قومیسرینك ۱۹۱۸ سنه‌سی تورتیسیك مجلسنده سویله‌دیکی نطق عموماً بولشه‌ویکلرك تورکستان خارجی سیاستی حقنده سویله‌دکلری یکانه دوغرو سوزدره ۱۹۱۹ سنه‌باشنده عصیان‌ایدن‌بوقومیسار اوسیپوف حقیقی روس‌وطنپروری ایدی جنرال دوتوف وسائرلر واسطه‌سیله انکلیز سیاستندن خبردار ایدی؛ دیمشدرکه « یرلی اهالی (تورکستانلیلر) افغانستانه استناد ایتمك ایسته‌یور و بونلر بز روسلری بورادن سلاح قوتیله چیقارمق ایسته‌یورلر ، لکن بزی انکلیزلر قورتاراجقدر . چونکه انکلیزلر تورکستانده کیمك حاکم اولمسی ایجاب ایتدیکی مسئله‌سنده هیچ بروقت لاقید قالامازلر . افغانستان هند حکومتی کندی عسکرینی تورکستان حدودینه سوق ایتدیکی زمان انکلیزلر افغانستانك آرقاسنه بچاق صاپلایه‌جقلردر !» (باقك Safaroff, *Kololonijalnaia Revoliatsia, p. 82*

۱۹۱۸-۱۹۱۹ سنه‌سی انکلیزعسکری زاکاسپی (تورکمنستان)ده ایکن جنرال مالیسون خیوه وبخارا جوارنده منتظم برلی عسکر تشکلنه مساعدطاورانمادی ؛ کندیسیله تماسده بولونان تورکمنلر آراسنده «اورازسردار» ایله «اوازبایف»لرك آرالرینی بوزمقدن، جنرال دینیکنه اطاعته اجبار ایتمکدن باشقه بر ایش قیلمادی . ۱۹۱۸ سنه فرغانه عسکر باشی محمد امین بکك وکیللرینك ، ۱۹۱۹ سنه خالخوجه وغیرلرك کاشغرده‌کی انکلیز قونسلوسی ایله محاوره‌لرنده (که بومحاوره‌لره بالذات اشتراك ایدن ذوات بوکون برحیاتدرلر) کندیلرینه دائما بیاض روس جنراللرینك اداره‌سنده بولونمق توصیه ایدلمشدر. انکلیزلرجه تورکستانده‌ملی عسکره استناد ایدن برلی حکومتك تشکلنه نظراً تاشکند روس قوموینستلری حاکمیتی «اهون الشرین» ایدی . بوکون انکلتره بخارا امیرینك الندن برایش کلمیه‌جکنی بیلیور . ایشته بونك ایچونده انکلیزلر بوامیره وهیئتنه مظاهرت ایدیورلر .

تورکستان استقلالی یولنده مجادله ایچون بل باغلایان منور طبقه‌یه ، « جدید » لره ومستقل باصماجی قوتلرینه مناسبتی او نسبتده سلبیدر . انکلیز و هند حکومتی تورکستان ملیتپرورلرینی مطلق انکلیز دوشمنلکی و هندستانی آزاد ایتمك خیال خامیله مشبوع ، وانکلیز سیاستنه پانیسلامیستلر نظریله‌باقان برعنصردیه ظن ایده‌رلر وبونوع سیاسی خادملردن آوروپادن افغانستانه ویاخود افغانستاندن آوروپایه کیتمك ایسته‌یه‌نلرینك هندستان طریقیله کچمسنه اوچ ، درت سنه‌اول بعضاً پك زورله، رسمی وغیررسمی پولیس نظارتنده معین بریولدن کچمك کبی شرطلرله مساعده‌ایدیوردیسه‌ده شیمدی اومساعده‌یی‌ده ویرمیورلر . افغانستانده بولونان برقاچ تورکستان منوری ایکی سنه‌دن بری هندستان طریقیله تورکیه‌یه کلمك ایسته‌یورلر. لیت‌لعل ایله نهایت مساعده‌ایدیلمدی. مجموعه‌مزك محررلرندن تاشکندلی کنج ملاعبدالله توکل‌زاده (که کابلدن یازدیغی مقاله‌سی مجموعه‌مزك برنجی نومروسنده طبع اونمشدی) تورکیاوآوروپایه کچمك اوزره کابلده انکلیز سفارتخانه‌سنه دفعاتله مراجعت ایتمش ایسه‌ده مساعده آلامامش، نهایت حاجیلر زمره‌سنده پشاوره کچمش ایکن انکلیز پولیسی مومی الیهی یاقالامش وحالاده انکلیزحبسخانه‌سنده موقوف بولونیور. تورکستان ملی برلکینك آوروپا ممثلکی پارسده انکلیز سفارتخانه‌سنه برقاچ دفعه مراجعت ایتمش ایسه‌ده الآن بر نتیجه آلامامشدر. حالبوکه بخارا امیرینك آدملری هندستانك هرطرفنده سربستجه کزه‌رلر . وایسته‌دکلری مملکتلره کیده‌بیلیرلر. امیرك هندستانده‌کی آدملری وتجارت ممثللری پشاورده بولونیورلر . بونلردن حیدر خواجه‌دن باشقه ینه امیرك وکیل خرجی اسماعیل توقسابه وقاری مضراب و دیکرلری واردر . بونلر ایسه تورکستانلی بریسی پشاوره کچر کچمز منور کنجلردن اولدیغنی بیلیرلرسه دفعةً انکلیز پولیس‌اداره‌سنه شکایت ایده‌رلر ونظارت آلتنه آلنماسنی رجا ایده‌رلر . شکایتلرنده بو « جدیددر » یکی فکرلیدر دیمك کافیدر . صوکره البته پولیسه چاغیرد واستنطاق وتعقیب ایدرلر ،

★ هندستانده انکلیزحکومتنك کنج تورکستان ملیتچیلرینه بویله معامله‌لری هیچ بر جدی سببلره مستند دکلدر . هیچ برتورکستانلی هندستانه کیدوب تشویقاتده ویاخود برلی اختلالجیلرله مناسبتده بولونمامشدر. تورکستانلیلرك هندستانده نه ایشی وارکه کیدوب اوراسنده‌کی تربیاته قارشی تشویقاتده بولونسونلر . جهالت ووحشتده انکلیزله قیاس قبول ایتمز بر ملتك اسارتنده اولان تورکستانلیلر دیکرلرینی قورتارمق کبی خیاللرله مشغول اولامازلر وتورکستان مسلمانلری دیکر دولتلرك مستملکه‌لرنده اولدیغی قادار حاکم ملت فائده‌سنه جاسوسلق ایتمکه آلیشمامشلردر وآلیشمایه‌جقلردر. بالعکس هندستانی زیارت ایده‌ن تورکستانلیلر اوراسنده انکلیزحاکمیتنك شدتی وانکلیز ظالمی حقنده‌کی بولشه‌ویك افسانه‌لرینك یالان اولدیغنی ، مدنی انکلیز اداره‌سنك جاهل روس اداره‌سنه نسبتله یرلی اهالی اوزرنده دها آز حس ایدلمکده اولدیغنی ؛ اهالینك زنکینلکنی ، هرکسك کندی اشی وکوجیله مشغول اولوب طاغلر دلینوب دمیریوللر یاپیلدیغنی،

صحرالردن، چوللردن قانالر کچیریله‌رك اعمار ایدیلدیکنی، هندستانده انکلیز مهاجری اولمادیغی ، هندلیلره عسکرلك اوکره‌تیلدیکنی بوتون شمندوفرلرده محکمه‌لرده مأمورلرك یرلی هندلیلردن عبارت اولدیغنی وسائر شیلری کورور حیران اولورلر . چونکه بولشه‌ویکلر وعموماً روسلر اوراسنی برجهنم کبی تصویر ایدرلر، هر آغاج دالینه برهندلینك آصیلمش، بوتون شهرلرك ییقیلمش اولدیغنی ، بوتون هندلیلرك دمیر زنجیرلره باغلانارق بیك دورلو اشکنجه‌لرله ، خدمات شاقه‌ده استخدام ایدلدکلرینی، کوچوك ملتلرك حقوقی یالکز کندیلری (روسلر) طرفندن تصدیق ایدلدیکنی سویلر طورورلر . هندستانه کیدوب فنا بر تأثیر آلان هیچ بر تورکستانلی‌یی کورمدك . البته تورکستانلیلر بر اسارتدن دیکر بر اسارته ، روس الندن چیقارق انکلیز النه کیرمك ایسته‌میورلر. تورکستانلیلرك مقصدی سیاسی واقتصادی تام بر استقلالدر . بونکله برابر، مادامکه هندستانده انکلیز حاکمدر واوراده بویوك برمدنیت پایدارد‌ر، البته تورکستانلیلر اوراسنك اهالیسی کبی حکومتیله ده حسن مناسبتده بولونماغی ایسته‌رلر. روس مدنیتندن کچه‌رك حقیقی آوروپا مدنیتیله کسب معارفه ایتمك ضرورتنی پك کوزه‌ل آکلایان تورکستانلیلر کندی چوجوقلرینك دنیاده الك منتشر برلسان اولان انکلیزو آمریقان لسان ومدنیتله آشنا اولملری استقبال ایچون روس لساندن دها مهم اولدیغنی ، هندستان شمندوفر خطلرینك تورکستان خطلرینه چابوق التحاق، جدی تجاری ومدنی مناسبت باشلاماسی عموماً اورتا آسیانك مدنی واقتصادی خصوصده انکشافینك الك مهم اساسلری اولاجغنی بیلیورلر .

بیاناتمزی خلاصة ایدرك موسیو قاستانیه‌نك بخارا امیری فائده‌سنه تشویقانده بولونمسی بر آکلاشمامازلقدن وبخارا امیرینك مملکتده نفوذ واعتبارینه یاکلش قیمت ویرلمه‌سندن ، بیاض روسلرله تماسدن ایلری کلمش بر سهو ایسه ، انکلیز مظاهرتنك البته پك واقفانه اولدیغنی تکرار ایدرز . مقصد روسیه‌ده بولشه‌ویزم سقوط ایدرسه ، حرب فلان اولورسه تورکستانده‌کی حرکات ملیه‌یی ویرلی تشکیلات عسکریه‌یی چار جنرالی اولان امیر وعونه‌سی واسطه‌سیله روس جنراللری ألینه ویرمکدر . برقاچ آی اول بیاض روسلرك « انکلیز حکومتی روسیه‌یی پارچالامق سیاستنی تعقیب ایدیور » دیدکلرینه جواباً موسیو چمبرلاین « انکلیز حکومتی روسیه‌نك تمامیت و وحدتنه تجاوز ایده‌جك روسلرك حسیات وطنیه‌لرینه دوقوناجق برفعالیتده بولونماز »دیه اعلان ایتمشدی. انکلیز مستملکه‌لریله مجاور اولمایان اوقرانیا وقافقاسیانك روسیه‌دن آیرلماسنه اغماض عین ایده‌جکی پك محتمل اولان انکلیز حکومتی روس ملیتچیلرینه تورکستان حسابنه قومپه‌نزاسیون یاپمق ایسته‌یور؟؛ بخارا امیریله ایش کورمکه بوندن باشقه معنا ویریله‌من. اکر انکلیز حکومتی بویله سیاستی تعقیبنده دوام ایدرسه‌ك بولشه‌ویزم تورکستانده روسیه‌نك دیکر قطعه‌لرندن دها اوزون یاشایه‌بیلیر وتورکستانك روسلردن آزاد اولمسی آنجق هندستانك انکلیزلردن آزاد اولارق استقلال کسب ایتدیکندن صوکره وجوده کله‌جکی عقیده‌لری یرله‌شه‌بیلیر. بوکابناءً کندی مملکتنده غایت دموقرات اولان انکلیز ملتنك اورتا آسیاده ألنك ایرشمیه‌جکی بریرده روس حاکمیتنی محافظه فکریله او حاکمیتك متفق اولان الك ره‌آقسیون الك متعصب قرون وسطائی فئودالیته‌یه مظاهرت کوسترمه‌سنك دوربین بر سیا[illegible] اولمدیغنه حکم ایدیله‌بیلیر . بوتون غربی تورکستانی اوزبك ، قازاق، قرغیز وباشقرد ایللرینك بوتون منور ملیتپرور طبقه‌لرینی تمثیل ایدن « تورکستان ملی برلکی » تورکستان داخلنده مختلف جریانلری واو جمله‌دن شرقی بخاراده‌کی بعض امیرجیلرله مخالفلری آراسنده‌کی مسائلی حل ایده‌بیلمك اقتدارینه مالکدر . بویله بر وضعیتده چار جنرالی اولان امیر علیم خانك سیاسی بروظیفه ایله ایلری سورولمسی غربی سبریا دمیر یول خطلرندن افغانستان حدودینه قدر بوتون تورکستان ایللرینك منور ملیتپرورلرینی اندیشه‌لره دوشورسه حقلیدر . چوروموش بیتمش ، تاریخه کچمش ویالکز فساد عنصری اولابیله‌جك اولان بخارا امیری جمعیت اقوام دوائرنده یر بولمامليدر!..

سوئلی قای اوغلی

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ